

Voortgangsrapportage

Nationaal Burgerberaad Klimaat

3 april 2025

Inhoud

Inleiding	4
Bijeenkomst 1 (18 en 19 januari 2025)	4
Bijeenkomst 2 (8 en 9 februari 2025).....	5
Bijeenkomst 3 (8 maart 2025).....	6
1. Het vaststellen van het doel van het burgerberaad.....	8
2. Het stellen van een geschikte vraag aan deelnemers van het burgerberaad.....	8
3. Het waarborgen van goede samenwerking tussen kabinet en parlement	8
4. Het maken van heldere afspraken over politieke opvolging	8
5. Het vaststellen van de betrokkenheid van politici tijdens het burgerberaad.....	9
Zichtbare betrokkenheid	9
6. Het waarborgen van representativiteit van het burgerberaad en inclusiviteit om gelijkwaardige deelname mogelijk te maken	10
Deelnemersgroep en kennismaking.....	11
Deelnemerscommunicatie en publiekscommunicatie.....	13
Inclusiviteit en deelnemersbegeleiding.....	13
Teams van deelnemers.....	14
7. Het beschikbaar stellen van voldoende budget en tijd voor organisatie van het burgerberaad en compensatie voor deelnemers.....	15
Projectbudget.....	15
8. Het vaststellen van betrokkenheid van de samenleving voor, tijdens en na het burgerberaad ..	15
Communicatie start bijeenkomsten	15
Raadpleging brede samenleving	17
Betrekken kinderen en jongeren.....	17
9. Het bieden van goede praktische en inhoudelijke ondersteuning van het burgerberaadproces met feitelijke en volledige informatie	18
Soorten kennis in het burgerberaad	19
Bijeenkomst 1.....	19
Bijeenkomst 2.....	20
Bijeenkomst 3.....	20
Wetenschappelijke werkgroep, ambtelijke werkgroep, maatschappelijke perspectieven	21
Impactanalyse	21
10. Het vaststellen van een aanpak om het burgerberaad te v monitoren en te leren	22
BIJLAGE 1 – Randvoorwaarden gesteld door kabinet en Tweede Kamer	23
BIJLAGE 2 – Overzicht media-uitingen	23
BIJLAGE 3 – Samenstelling deelnemersgroep	25

BIJLAGE 4 – Cijfers publiekscommunicatie.....	27
BIJLAGE 5 – Keuzeprocess deskundigen 3 ^e bijeenkomst	27

Inleiding

Het [Nationaal Burgerberaad Klimaat](#) (hierna: burgerberaad) wordt in opdracht van het kabinet geleid door een onafhankelijk voorzitter, Nienke Meijer. Zij wordt ondersteund door een onafhankelijk secretariaat van het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) dat de projectorganisatie op zich neemt. Het kabinet en de Tweede Kamer hebben tien randvoorwaarden opgesteld voor een succesvol burgerberaad. De voorzitter informeert het kabinet – via de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de minister van Klimaat en Groene Groei (KGG) – en de Tweede Kamer – via de twee rapporteurs – iedere twee maanden over de voortgang in het voortgangsoverleg¹. Dit gebeurt aan de hand van een voortgangsrapportage. Zo kunnen het kabinet en de Tweede Kamer toetsen of het proces loopt volgens de randvoorwaarden. Ze hebben daarbij geen invloed op de inhoud van het burgerberaad.²

De randvoorwaarden 1 tot en met 10, opgesteld door het kabinet en de Tweede Kamer, vormen de structuur van deze voortgangsrapportage (zie bijlage 1).

In deze voortgangsrapportage beschrijven wij (onafhankelijk secretariaat/projectorganisatie) de voortgang van het burgerberaad sinds de vorige voortgangsrapportage (6 januari 2025).

Voorzitter Nienke Meijer: “Inmiddels zijn de eerste drie bijeenkomsten geweest. Als onafhankelijk voorzitter van het burgerberaad kijk ik met plezier terug op de bijeenkomsten in januari, februari in maart. En met nieuwsgierigheid naar de bijeenkomsten die gepland staan voor april, mei en juni. Het is bijzonder te zien hoe de 175 deelnemers – uit heel Nederland en met verschillende leeftijden, opleidingen en meningen over klimaatbeleid – met elkaar in gesprek gaan. Ik werd echt geraakt door de opmerking van deelnemers dat zij ervaren dat ze met heel verschillende mensen met uiteenlopende ideeën kunnen luisteren, nieuwsgierig zijn naar elkaar, en ondanks dat ze het niet met elkaar eens zijn echt aan het samenwerken zijn.”

Bijeenkomst 1 (18 en 19 januari 2025)

Tijdens de eerste bijeenkomst hebben de deelnemers met elkaar en met de centrale vraag “Hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken en reizen op een manier die beter is voor het klimaat?” kennisgemaakt.

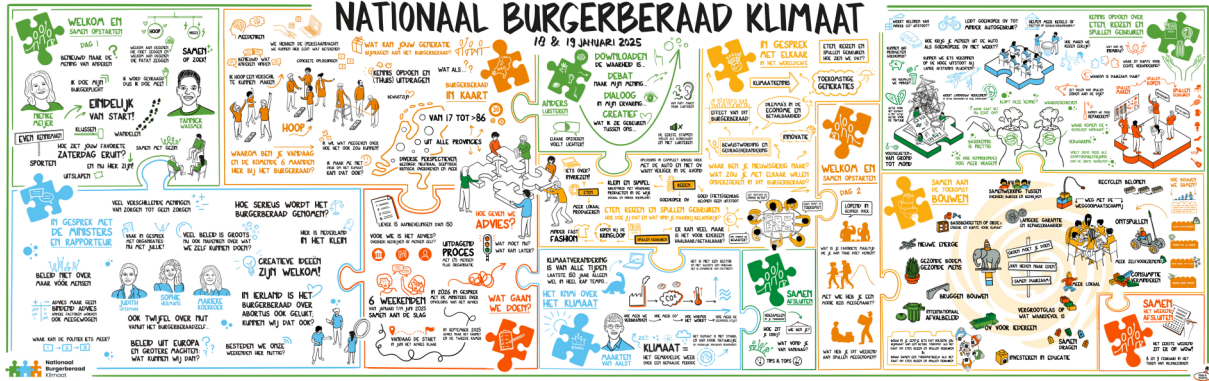
Tijdens de eerste bijeenkomst maakten de deelnemers van het burgerberaad kennis met elkaar en de en met de centrale vraag “Hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken en reizen op een manier die beter is voor het klimaat?” Ook waren de ministers van KGG en BZK en een van de rapporteurs aanwezig bij de start. De deelnemers wisselden met elkaar uit hoe ze in hun eigen leven omgaan met eten, spullen gebruiken en reizen. En waar ze nieuwsgierig naar zijn: wat ze met elkaar willen onderzoeken tijdens het burgerberaad. Maarten van Aalst, hoofd directeur van het KNMI, gaf daarna een presentatie over klimaatverandering en beantwoordde vragen van het burgerberaad.

Op de tweede dag kregen de deelnemers met behulp van posters informatie aangereikt over de drie onderwerpen eten, spullen gebruiken en reizen. De posters waren bedoeld als start van de vraaggesprekken met deskundigen. Per onderwerp waren twee wetenschappelijke deskundigen aanwezig die vragen beantwoordden van de deelnemers.

¹ Zoals beschreven in de [brief](#) van het kabinet van 23 juni 2023.

² Vanaf het moment dat het burgerberaad gestart is wordt de voortgangsrapportage na afloop van het voortgangsoverleg openbaar gemaakt via de website van het burgerberaad.

Op de website is alle informatie over bijeenkomst 1 te vinden, zoals het (visuele) verslag, samenvattende video's, de posters over eten, spullen gebruiken en reizen, en verschillende registraties en interviewvideo's: [bekijk de pagina over bijeenkomst 1](#).

Visueel verslag van bijeenkomst 1, kijk voor de grote versie op de website: [visueel verslag bijeenkomst 1](#).

Bijeenkomst 2 (8 en 9 februari 2025)

De eerste dag van de tweede bijeenkomst gingen de deelnemers van het burgerberaad op 27 verschillende veldbezoeken. Zo konden zij zien en ervaren hoe mensen, bedrijven en organisaties in Nederland dagelijks bezig zijn met eten, spullen gebruiken en reizen. In groepen van 10-15 deelnemers gingen zij op locaties in het hele land in gesprek en deden zij kennis op in de praktijk over kansen en dilemma's.

De volgende dag wisselden de deelnemers ervaringen van de veldbezoeken uit. En is besproken welke thema's en patronen zij zien ontstaan en welke vragen ze verder willen onderzoeken. Op basis daarvan hebben de deelnemers samen gekozen aan welke kennis zij behoefte hebben en met welk type deskundigen zij daarover tijdens de volgende bijeenkomst in gesprek willen.

Ten slotte hebben de deelnemers met een quiz informatie gekregen over wat de rijksoverheid al doet op het gebied van de verschillende onderwerpen en is besproken op welke manier zij met elkaar willen samenwerken.

Op de website is alle informatie over bijeenkomst 2 te vinden, zoals een overzicht van de veldbezoeken, videosamenvattingen en het (visuele) verslag: [bekijk de pagina over bijeenkomst 2](#).

Deelnemer Paul over het veldbezoek: “Ik was wel nieuwsgierig hoe diverse bedrijven proberen diverse oplossingen te vinden om de uitstoot te verbeteren, dus beter voor het milieu te zijn, en hoe ze dat verkopen.”

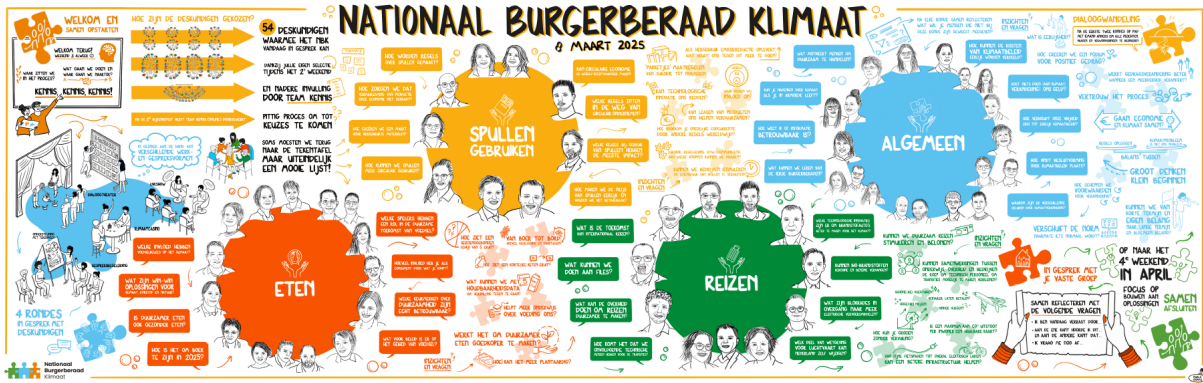

Visueel verslag van bijeenkomst 2, kijk voor de grote versie op de website: [visueel verslag bijeenkomst 2.](#)

Bijeenkomst 3 (8 maart 2025)

Tijdens de derde bijeenkomst kwamen ruim 50 deskundigen naar het burgerberaad. In verschillende werkvormen van 45 minuten gingen de deskundigen in vier rondes met kleine groepjes deelnemers in gesprek. De deskundigen waren wetenschappers, ervaringsdeskundigen, belangenvertegenwoordigers en ambtenaren vanuit de overheid. Het burgerberaad heeft zelf bepaald wie werd uitgenodigd. Dit heeft geleid tot een grote verscheidenheid aan inzichten en perspectieven die zijn ingebracht.

Op de website is alle informatie over bijeenkomst 3 te vinden, zoals de volledige lijst deskundigen, video's van de deskundigen, videosamenvattingen en het (visuele) verslag: [bekijk de pagina over bijeenkomst 3.](#)

Visueel verslag van bijeenkomst 3, kijk voor de grote versie op de website: [pagina over bijeenkomst 3](#).

Zo leggen we de puzzel

Meer weten? Ga naar burgerberaadklimaat.nl

1. Het vaststellen van het doel van het burgerberaad

Het kabinet heeft, in afstemming met de Tweede Kamer, de volgende doelen vastgesteld³:

- De invloed en zeggenschap van burgers op grote maatschappelijke veranderingen, zoals de klimaatopgave, vergroten door hen om advies te vragen.
- De representatieve democratie versterken door meer mensen beter te betrekken bij politieke besluitvorming die hen raakt.

2. Het stellen van een geschikte vraag aan deelnemers van het burgerberaad

Het kabinet en de Tweede Kamer stellen de volgende vraag aan het burgerberaad: “Hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken en reizen op een manier die beter is voor het klimaat?” Nederland heeft met andere landen afgesproken om de uitstoot van broeikasgassen zoals CO₂ te verlagen. Als we in Nederland anders eten, reizen en anders omgaan met spullen stoten we minder uit. De vraag aan het burgerberaad is: hoe kunnen we dat het beste doen? En wat kunnen burgers, bedrijven en overheid doen om elkaar daarbij te helpen? Het is belangrijk dat dit op een rechtvaardige manier gaat, zodat iedereen mee kan doen.

Het burgerberaad is gestart bovenstaande vraag, de onderliggende problemen en dilemma's, en belangrijke keuzes te onderzoeken en afwegen. De deelnemers van het burgerberaad bepalen daarbij zelf waar ze de nadruk op leggen bij het beantwoorden van de vraag.

Voor meer informatie over de kennisvoorziening, die bijdraagt aan het beantwoorden van de vraag door het burgerberaad, zie randvoorwaarde 9.

3. Het waarborgen van goede samenwerking tussen kabinet en parlement

In het voortgangsoverleg gaan de politiek verantwoordelijke ministers van KGG en van BZK, namens het kabinet, en de rapporteurs van de Tweede Kamer, namens de Tweede Kamer, iedere twee maanden in gesprek met de voorzitter over de voortgang van het burgerberaad. Aan de hand van het voortgangsoverleg en de voortgangsrapportage kunnen het kabinet en de Tweede Kamer, in hun rol als opdrachtgevers, gezamenlijk toetsen of het proces loopt volgens de randvoorwaarden. Het kabinet en het parlement gaan zelf over hun onderlinge samenwerking.

Op 4 oktober 2024 heeft het startgesprek tussen de voorzitter, de twee politiek verantwoordelijke ministers en de rapporteurs plaatsgevonden. Vervolgens heeft er een voortgangsoverleg plaatsgevonden op 8 januari 2025. Het voortgangsoverleg van begin maart 2025 is uitgesteld vanwege de agenda van de ministers. Het volgende voortgangsoverleg staat gepland voor 8 mei. Direct daarna wordt een geactualiseerde voortgangsrapportage gepubliceerd.

4. Het maken van heldere afspraken over politieke opvolging

De voorzitter en de projectorganisatie ontwerpen en organiseren het proces zodanig dat het zo goed mogelijk aansluit op de politieke opvolging, zonder dat er inhoudelijke sturing of politieke beïnvloeding plaatsvindt. Dit doen we o.a. door in kaart te brengen wat de belangrijkste dilemma's en afwegingen zijn voor de politiek; wat de beleidsruimte is voor de verschillende onderwerpen; en welke criteria relevant zijn voor politieke opvolging (bijvoorbeeld: zijn de aanbevelingen haalbaar,

---

³ O.a. vastgelegd in Kamerbrief ([Kamerstuk 32813, nr. 1266](#)) van 23 juni 2023.

betaalbaar, uitvoerbaar). Het burgerberaad gaat zelf over de inhoud van het advies en bepaalt zelf aan welke criteria het advies zal voldoen.

Rond en na afloop van het uitbrengen van het advies heeft het burgerberaad de mogelijkheid om met een vertegenwoordiging van deelnemers een monitoringsgroep te vormen. Die groep speelt een actieve rol bij de monitoring van de politieke opvolging van het advies en andere activiteiten in het kader van de opvolging. Zo houden deelnemers eigenaarschap van hun advies en blijven ze actief betrokken bij het advies en de opvolging daarvan.

Daarnaast onderzoeken we, conform de opdracht en de randvoorwaarden van het kabinet en de Tweede Kamer, welke opvolgingsactiviteiten in het jaar na overhandiging van het advies kunnen worden georganiseerd met verschillende belanghebbenden (zoals het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, belangengroepen en de brede samenleving), zodat de politieke opvolging kan worden ondersteund en versterkt. Om dit alles te organiseren en de monitoringsgroep te begeleiden wordt een deel van de projectorganisatie gecontinueerd in het tweede jaar, om samen met de voorzitter en het burgerberaad te werken aan de opvolging van het advies.

5. Het vaststellen van de betrokkenheid van politici tijdens het burgerberaad

Naast dit voortgangsoverleg (met voorzitter van burgerberaad, minister van KGG, minister van BZK en rapporteurs van de Tweede Kamer) wordt contact gezocht en onderhouden met andere bewindspersonen aan wier beleidsterrein de centrale vraag aan het burgerberaad raakt. Zij zijn uitgenodigd de bijeenkomst op 13 april bij te wonen.

Ook met alle Tweede Kamerfracties wordt contact gezocht en onderhouden. Daarnaast zijn alle Tweede Kamerleden, via de rapporteurs, uitgenodigd om de bijeenkomst op 13 april bij te wonen. Verder hebben de rapporteurs op 12 februari 2025 een notitie gedeeld over het burgerberaad en over de behandeling van de uitkomsten van het burgerberaad.⁴ Tijdens de procedurevergadering van 18 februari 2025 van de commissie voor Klimaat en Groene Groei is vervolgens ingestemd met de voorstellen zoals gedaan in de notitie.⁵

Door de bewindspersonen en Kamerleden uit te nodigen bij het burgerberaad hebben zij gelegenheid om met de deelnemers van het burgerberaad in gesprek te gaan, de deelnemers vragen te stellen over het proces en hun ervaring, en te zien hoe het burgerberaad is samengesteld en te werk gaat.

Zichtbare betrokkenheid

Tijdens de eerste bijeenkomst van het burgerberaad op 18 januari waren de ministers van BZK en KGG en één van de rapporteurs aanwezig. Naar aanleiding van de bijeenkomst hebben de beide ministers diverse media-interviews gehad. Deze staan in bijlage 2, die een overzicht bevat van media-uitingen over het burgerberaad.

---

⁴ [Notitie rapporteurs Nationaal Burgerberaad Klimaat Notitie over de handeling van de uitkomsten van het burgerberaad | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

⁵ [Procedurevergadering vaste commissie Klimaat en Groene Groei | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

Voor het vervolg zetten we in op ten minste de volgende vormen en momenten van betrokkenheid van politici:

Een of twee tussentijdse ontmoetingen tussen het burgerberaad, bewindspersonen en Kamerleden
Zo kunnen het kabinet en de Tweede Kamer zien hoe het burgerberaad is samengesteld, met elkaar in gesprek gaat en hoe het advies van het burgerberaad tot stand komt. Hiervoor zijn de relevante bewindspersonen en alle leden van de Tweede Kamer uitgenodigd om de bijeenkomst op 13 april bij te wonen of één van de andere bijeenkomsten.

Zesde en laatste bijeenkomst Nationaal Burgerberaad Klimaat – 22 juni '25

Officiële afsluiting van het burgerberaad: ministers en rapporteurs gaan in gesprek met het burgerberaad over de ervaringen van de deelnemers en hoe het proces verlopen is.

Overhandiging advies aan kabinet met gehele burgerberaad – september '25

Het burgerberaad overhandigt het advies aan het kabinet en de Tweede Kamer.

Kabinetsreactie – uiterlijk maart '26

Het kabinet vertelt aan het burgerberaad wat het kabinet met het advies gaan doen.

Bespreking Tweede Kamer – na kabinetsreactie, voorjaar '26

De Tweede Kamer bespreekt het advies en de kabinetsreactie.

Slotbijeenkomst Nationaal Burgerberaad Klimaat - uiterlijk september '26

Het kabinet en de Tweede Kamer bespreken met het burgerberaad wat er is gedaan met het advies.

6. Het waarborgen van representativiteit van het burgerberaad en inclusiviteit om gelijkwaardige deelname mogelijk te maken

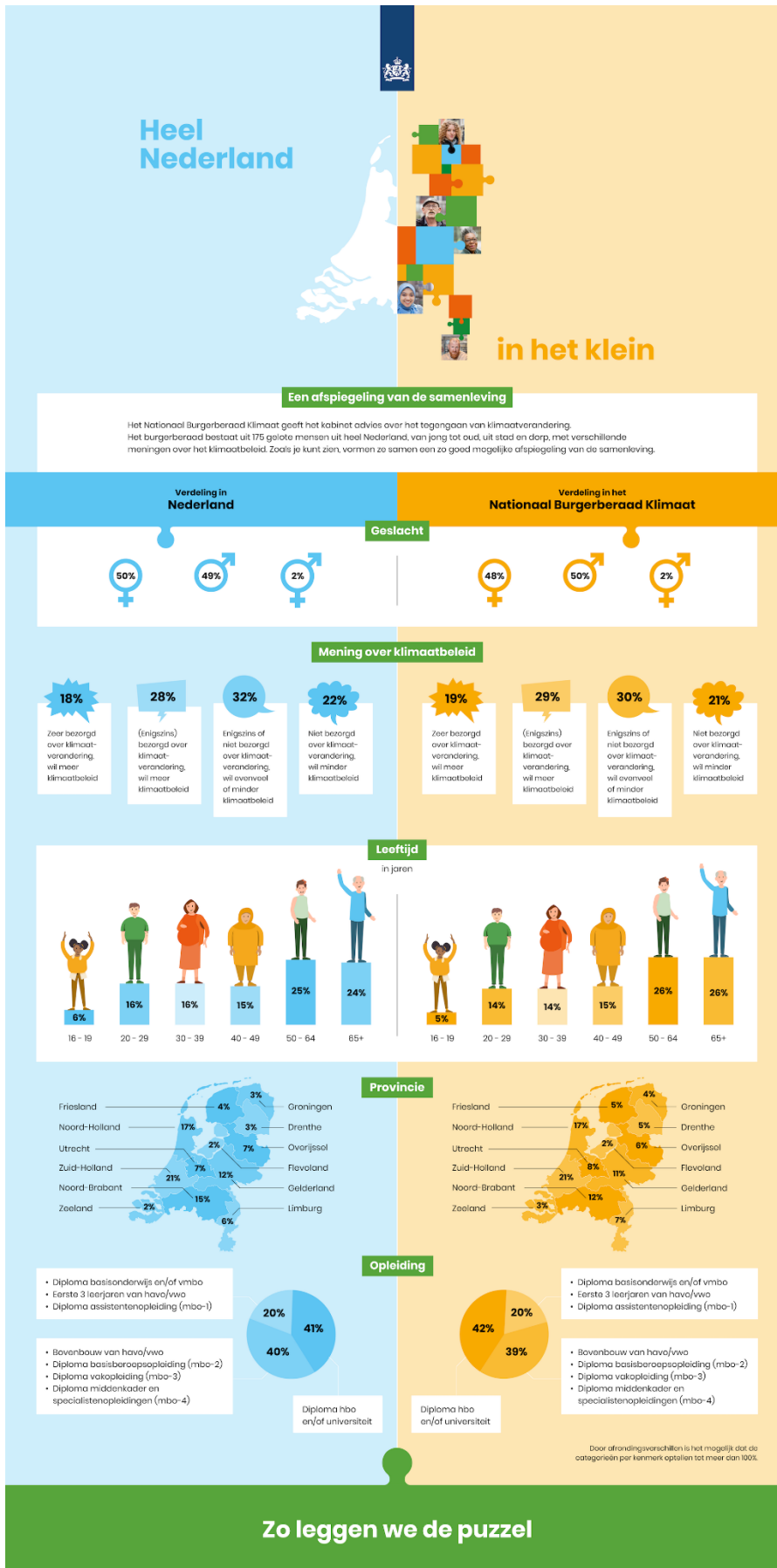
De kracht van een burgerberaad zijn de mensen die eraan deelnemen: een zo goed mogelijke afspiegeling van de Nederlandse samenleving. Wanneer een diverse groep mensen met elkaar in gesprek gaat en advies geeft, komen de verschillende ervaringen en meningen uit de samenleving naar voren.

Meedoen aan een burgerberaad is niet voor iedereen even eenvoudig of vanzelfsprekend. Daarom nemen we zoveel mogelijk drempels voor deelname weg en proberen we voor alle deelnemers

gelijkwaardige deelname mogelijk te maken. Daarnaast proberen we zoveel mogelijk Nederlanders over het burgerberaad te informeren en erbij te betrekken.

Deelnemersgroep en kennismaking

Op basis van het wervings-, lotings- en selectieproces is het burgerberaad op 18 januari 2015 gestart met 175 deelnemers. Deze groep is een afspiegeling van Nederland op de volgende kenmerken: geslacht, opleiding, geografische spreiding, leeftijd en mening over klimaatbeleid. Deze kenmerken zijn vastgelegd in de Toelichting bij het Instellingsbesluit: [Staatscourant 2024, 29805 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen](#). Verdere achtergrondinformatie over de aangemelde genodigden en deelnemers is in het proces om tot de deelnemersgroep te komen niet verzameld vanwege privacywetgeving. In de *infographic* hieronder staat de vergelijking tussen de Nederlandse bevolking en het burgerberaad. In bijlage 3 is te zien hoe de deelnemersgroep er op dit moment uitziet aan de hand van de vijf kenmerken.

Zoals in de vorige voortgangsrapportage aangekondigd zijn alle deelnemers voorafgaand aan de eerste bijeenkomst uitgenodigd om in hun eigen regio kennis te maken met de voorzitter en andere deelnemers uit dezelfde regio. Tussen 6 en 16 januari 2025 vond in alle provincies zo'n persoonlijke kennismaking plaats. Er was ook gelegenheid om online kennis te maken met de voorzitter en andere deelnemers. 100 deelnemers (35 online, 65 op locatie) hebben deelgenomen aan een kennismaking.

Deelnemerscommunicatie en publiekscommunicatie

In de vorige voortgangsrapportage is uitgebreid ingegaan op de het lotingsproces, de activiteiten die ondernomen zijn om genodigden te informeren over en enthousiasmeren voor het burgerberaad (werving) en de activiteiten die ondernomen zijn om heel Nederland te informeren over en te betrekken bij het burgerberaad. In de huidige fase van het proces ligt de nadruk op deelnemerscommunicatie en publiekscommunicatie.

Voor alle communicatie gebruiken we zoveel mogelijk taal op B1-niveau en beeld. Het is belangrijk dat communicatie toegankelijk, herkenbaar en begrijpelijk is. We besteden daarbij extra aandacht aan het bereiken van mensen die de Rijksoverheid vaak minder goed bereikt. Voor de deelnemers is er een online deelnemersplatform. Daar is alle relevante, praktische informatie voor deelname te vinden. Meer over de communicatie is te lezen bij randvoorwaarde 8.

Inclusiviteit en deelnemersbegeleiding

Waarborgen van inclusiviteit betekent dat we ervoor zorgen dat alle deelnemers gelijkwaardig kunnen deelnemen en een bijdrage kunnen leveren aan het proces, ongeacht hun achtergrond, opleiding, ervaring, etc. Om dit mogelijk te maken proberen we vooraf en tijdens de burgerberaadbijeenkomsten zoveel mogelijk drempels weg te nemen of te verlagen. We zorgen ervoor dat alle deelnemers tijdens het proces van het burgerberaad de kans hebben om hun stem te laten horen, inbreng te geven en zich gewaardeerd en betrokken voelen. Dit doen we o.a. door:

- Het zorgen voor onafhankelijke gespreksbegeleiding. Naast de onafhankelijk voorzitter zijn een hoofdgespreksbegeleider en 24 deelgespreksbegeleiders. Hierdoor kunnen we zowel in plenaire sessies werken als kleine subgroepen van circa 7 personen.
- Het aanbieden van begrijpelijke en toegankelijke kennis en informatie door middel van verschillende werkvormen, zodat iedereen kan deelnemen aan het gesprek.
- Het aandacht hebben voor verschillende perspectieven in de kennisvoorziening.
- Aandacht te besteden aan het ontwikkelen van democratische vaardigheden: hoe ga je met elkaar in gesprek? En hoe kan je elkaars belangen begrijpen?
- Deelnemersbegeleiding om vragen van deelnemers te beantwoorden en om de behoeftes van deelnemers om deel te kunnen nemen te inventariseren en ondersteunen, zoals vervoer of ondersteuning in het kader van een beperking.
- De beschikbaarheid van een vertrouwenspersoon, een coach, kinderopvang en een stilte/kolfrumte. Hiervan wordt beperkt gebruikgemaakt.
- Het vergoeden van reiskosten en/of direct verzorgen van vervoer, het aanbieden van eten, drinken en overnachting, en het bieden van een vergoeding (zie ook randvoorwaarde 7).

Deelnemer Tom over het burgerberaad: “Mee kunnen beslissen met beleid is denk ik een goed iets en zeker ook vanuit burgerperspectief. Dat je echt het gevoel hebt dat je belangrijk bent en mee mag praten.”

Na afloop van elke bijeenkomst halen de onafhankelijke onderzoekers feedback op van alle deelnemers via individuele enquêtes. De onderzoekers delen de feedback naderhand met de projectorganisatie zodat we deze feedback kunnen implementeren in het ontwerp en de organisatie van de volgende bijeenkomst (zie randvoorwaarde 10).

Teams van deelnemers

Een belangrijk uitgangspunt van het burgerberaad is dat het mede-eigenaarschap van het burgerberaad zoveel mogelijk bij de deelnemers ligt. Eén van de manieren om dit te bereiken zijn de verschillende teams van deelnemers die bijdragen aan het vormgeven van een aantal onderdelen van het burgerberaad. De projectorganisatie en onafhankelijke gespreksbegeleiders faciliteren de gesprekken van deze teams en de onderlinge samenwerking. Het gaat om:

- *Team Rode Draden*: patronen en thema's die uit de bijeenkomsten naar voren komen inzichtelijk maken.
- *Team Ontwerp*: feedback geven op het procesontwerp, bijdragen ontwerp volgende bijeenkomst. Wisselt na iedere bijeenkomst van samenstelling.
- *Team Kennis*: door het burgerberaad gekozen afvaardiging van deelnemers met verschillende meningen om namens het hele burgerberaad tussen bijeenkomst 2 en 3 deskundigen aan de kennisbehoeften van het burgerberaad te koppelen en zo te kiezen welke deskundigen door het burgerberaad op 8 maart werden uitgenodigd.
- *Team Samenwerken*: samenwerkingsafspraken ontwikkelen en mede-bewaken van het nakomen van deze afspraken.
- *Team Wat vindt Nederland?*: eerste aanspreekpunt binnen het burgerberaad rond de raadpleging, mede-ontwikkelen van de opzet van de raadpleging.
- *Team KinderKlimaatTop*: betrokken bij de KinderKlimaatTop en met kleine afvaardiging aanwezig bij KinderKlimaatTop, meedenken over hoe kinderen en jongeren hun inbreng aan het burgerberaad kunnen overbrengen.
- *Team Creatief*: creativiteit stimuleren en inzetten t.b.v. het uiteindelijke advies.

7. Het beschikbaar stellen van voldoende budget en tijd voor organisatie van het burgerberaad en compensatie voor deelnemers

Om voldoende tijd te hebben voor het proces organiseren we zes fysieke bijeenkomsten tussen half januari en eind juni 2025. Er zit gemiddeld een periode van vier weken tussen de bijeenkomsten. Deze tijd is zowel voor deelnemers als voor de organisatie van belang: er is tijd nodig om ervaringen en inzichten te verwerken en de volgende bijeenkomst te organiseren. Daarnaast is het belangrijk dat het proces niet te belastend is voor deelnemers zodat ze ook hun reguliere verplichtingen kunnen behouden: gezin, sociale contacten, werk, etc.

De bijeenkomsten beslaan vijf keer een heel weekend, waarbij deelnemers kunnen overnachten indien gewenst van zaterdag op zondag. Voor mensen met een lange reistijd wordt een extra overnachting aangeboden op vrijdagavond. Naast de vijf weekenden is er een bijeenkomst van een enkele dag halverwege het proces.

Projectbudget

Om aan alle randvoorwaarden zoals gesteld door het kabinet en de Tweede Kamer te kunnen voldoen, signaleren we dat het ter beschikking gestelde budget niet toereikend is. De oorzaken hiervan zijn o.a. de verlengde looptijd van het project (als gevolg van de ingelaste Tweede Kamerverkiezingen in november 2023 en het betrekken van de nieuwe Tweede Kamer bij dit burgerberaad) en de inflatie en stijging van salariskosten sinds begin 2023.

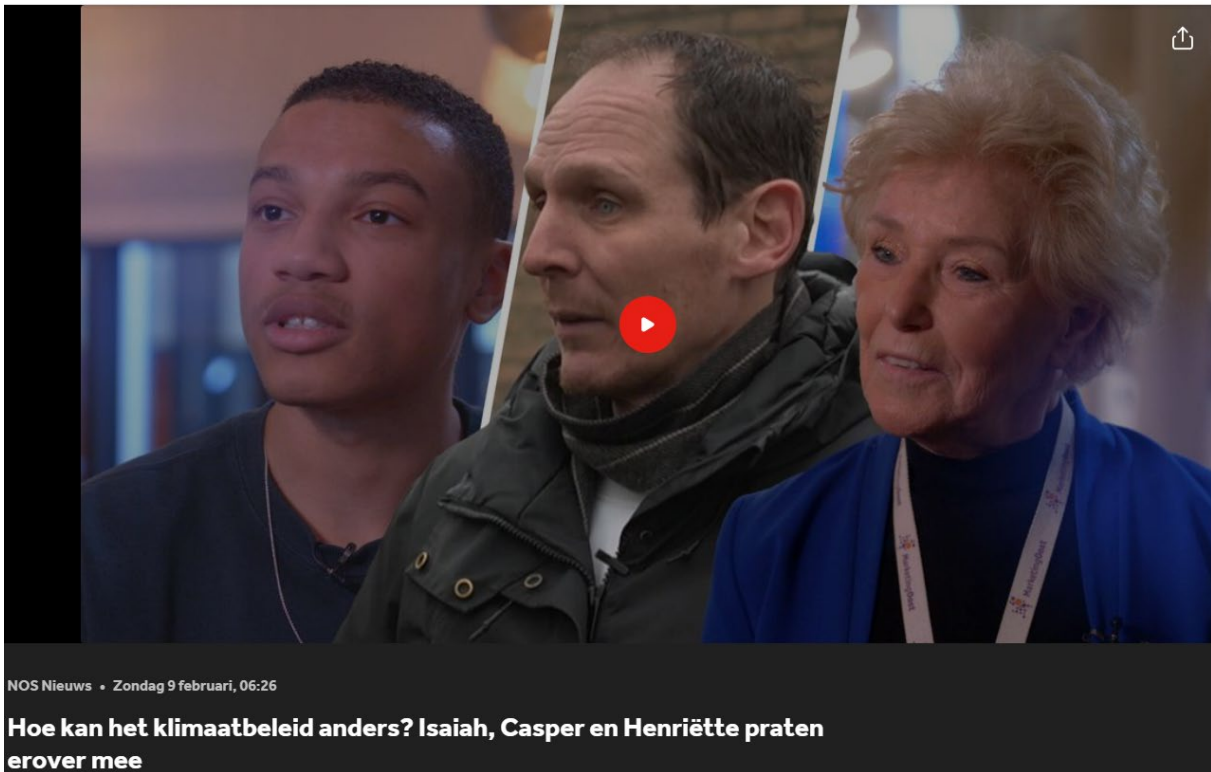
8. Het vaststellen van betrokkenheid van de samenleving voor, tijdens en na het burgerberaad

Aan het burgerberaad kunnen 175 Nederlanders meedoen. Het is belangrijk dat er een goede verbinding is met de rest van de samenleving. Mensen moeten zich kunnen herkennen in de deelnemers van het burgerberaad en het proces en de uitkomsten goed kunnen volgen en begrijpen. Daarom informeren we de samenleving zo goed mogelijk over het burgerberaad. We delen zoveel en transparant mogelijk hoe het burgerberaad tot stand is gekomen, wat er in het burgerberaad gebeurt, wat de uiteindelijke uitkomsten zijn, en wat er met deze uitkomsten in de opvolging gebeurt.

Ook is het van belang dat de samenleving zoveel mogelijk mee kan leren met het burgerberaad, en dus ook zoveel mogelijk toegang heeft tot de kennis en informatie die het burgerberaad tot zich neemt (zie randvoorwaarde 9). Ten slotte is het van waarde om in het proces het burgerberaad de gelegenheid te geven om de rest van de samenleving actief te betrekken door iedereen in Nederland om inbreng te vragen op te halen in de samenleving. Dit gebeurt door middel van een brede raadpleging, zie pagina 17.

Communicatie start bijeenkomsten

Gedurende het proces van het burgerberaad speelt communicatie op verschillende momenten een belangrijke rol om bijvoorbeeld deelnemers, de samenleving en politici te bereiken. Verschillende media (waaronder NOS online, RTL Nieuws en Nu.nl) volgen enkele deelnemers tijdens het burgerberaad.

Met name rond de eerste bijeenkomst van het burgerberaad vond veel (publieks)communicatie plaats en was er veel media-aandacht. Ook rond de tweede en derde bijeenkomst is veel gedaan aan communicatie, zoals het delen van video's en presentaties van de bijeenkomsten. Zo kunnen deelnemers en heel Nederland terugkijken en volgen wat er tijdens de bijeenkomsten gebeurt. De belangrijkste elementen van de communicatie in deze fase staan hieronder. Zie ook bijlage 2 voor een media-overzicht en bijlage 4 voor cijfers over o.a. volgers en weergaven.

- **PR/Media.** We hebben veel media proactief benaderd (persuitednodiging, bellen) om aandacht te besteden aan de eerste bijeenkomst van het burgerberaad. Dit heeft geleid tot een groot aantal publicaties in landelijke en regionale media, zo blijkt uit het media-overzicht (bijlage 2). Zowel op radio, televisie, kranten als online was er veel aandacht voor de eerste bijeenkomst (o.a. Hart van Nederland, NOS Journaal, NOS Stories, RTL Nieuws, Nieuwsuur, EenVandaag, Goedemorgen Nederland, Telegraaf, Trouw, Volkskrant, NRC, Nu.nl, Ongehoord Nederland). Hierbij is een groot aantal deelnemers geïnterviewd, door zowel landelijke als regionale media. De verscheidenheid aan deelnemers in de media weerspiegelde de diversiteit van het burgerberaad. Ook zijn de ministers van KGG en BZK (beiden aanwezig bij de kick off) en de voorzitter door verschillende media geïnterviewd. Al deze media-aandacht leidde tot vragen en gesprekken over het burgerberaad (wat is een burgerberaad, wat gebeurt er met het advies, hoe zijn deelnemers geselecteerd, hoe verhoudt het burgerberaad zich tot de Tweede Kamer, etc.), die bij hebben gedragen aan de bekendheid van het fenomeen burgerberaad.
- **Vragenbeantwoording.** Iedereen die dat wil kan vragen stellen over het burgerberaad. De vragen die nu toe via het 1400-nummer en het contactformulier van de publiekswebsite binnenkwamen, gingen vooral over de volgende onderwerpen: representativiteit en diversiteit, toegevoegde waarde burgerberaad t.o.v. het referendum, het lotingsproces, inbreng voor adviezen, mensen die zich wilden aanmelden en vragen over wat er met het advies van het burgerberaad gebeurt.

- **Website.** Op de publiekswaatsite delen we alle informatie over het proces en de bijeenkomsten. Zo delen we na iedere bijeenkomst een video die de bijeenkomst in beeld samenvat en een video waarin iedere keer een andere deelnemer wordt gevolgd. Ook plaatsen we de kennis en informatie die is gedeeld met het burgerberaad na elke bijeenkomst in een toegankelijke vorm op de website. We delen video's van interviews met alle deskundigen die bij het burgerberaad zijn uitgenodigd, om inzicht te geven in hun deskundigheid, de kennis die zij met het burgerberaad hebben gedeeld en de vragen die door de deelnemers zijn gesteld. Verder nemen we alle plenaire sessies waar deskundigen spreken integraal op. Deze video's zijn ook te vinden op de website. Op deze wijze zijn we zo transparant mogelijk over wat er gebeurt in het burgerberaad, zodat iedereen in Nederland het proces kan volgen en geïnteresseerden mee kunnen leren.
- **Social media/video's.** In aanloop naar, tijdens en na afloop van de eerste bijeenkomst hebben we op onze social kanalen op Instagram, Facebook, LinkedIn en X veel content gedeeld (o.a. de video's). Ook KGG en BZK hebben *posts* gedeeld over het burgerberaad. Verder is er gericht inzet geweest om mensen die de Rijksoverheid vaak minder goed bereikt online te bereiken en te vertellen over de start van het burgerberaad.
- **Betrokkenen en belanghebbenden.** Ook in deze fase hebben de voorzitter en programmaleider verschillende gesprekken gevoerd met uiteenlopende betrokkenen en belanghebbenden. Daarnaast houden we betrokkenen en belanghebbenden en andere geïnteresseerden met mails en de maandelijkse nieuwsbrief op de hoogte van actuele ontwikkelingen. Inmiddels hebben 1746 mensen zich ingeschreven voor de nieuwsbrief.

Het burgerberaad heeft zelf ook mogelijkheden om de samenleving actief te betrekken door middel van een online raadpleging (zie hieronder). Hiervoor zal in april communicatie-inzet plaatsvinden om zoveel mogelijk Nederlanders te enthousiasmeren om hieraan mee te doen.

Raadpleging brede samenleving

Tussen de vierde (12 en 13 april) en vijfde bijeenkomst (17 en 18 mei) vindt een online raadpleging plaats die iedere Nederlander kan invullen. Zo kunnen de deelnemers van het burgerberaad aan alle Nederlanders vragen waar ze rekening mee moeten houden, wanneer zij belangrijke keuzes gaan maken over het advies. En wat Nederlanders het zwaarste vinden wegen bij klimaatbeleid? Wat is volgens Nederlanders eerlijk? En wat is de verantwoordelijkheid van de overheid, bedrijven en mensen zelf? Het burgerberaad vindt het belangrijk om dit aan Nederland te vragen, omdat de keuzes en aanbevelingen van het burgerberaad invloed hebben op iedereen.

Tijdens de vierde bijeenkomst van het burgerberaad ronden de deelnemers de vragenlijst af. Iedereen in Nederland kan de raadpleging online invullen van 16 april tot en met 7 mei. Daarnaast wordt dezelfde raadpleging ingevuld door een representatieve groep van 3000 Nederlanders (panel) zodat een representatief beeld ontstaat. Populytics is de partij die de raadpleging uitvoert. De resultaten van de raadpleging helpen het burgerberaad bij het maken van ingewikkelde keuzes en het opstellen van zijn advies.

Betrekken kinderen en jongeren

Het burgerberaad wil ook de mening van kinderen en jongeren meenemen bij het schrijven van zijn advies. Hun stem is niet direct vertegenwoordigd in het burgerberaad, omdat deelname vanaf 16 jaar is. Maar de onderwerpen 'eten, spullen gebruiken en reizen' raken wel direct het dagelijks leven van alle kinderen en jongeren in Nederland. Daarnaast is het klimaat extra belangrijk voor deze doelgroep: het gaat om hun toekomst.

Voor hen wordt daarom een speciale versie gemaakt van de online vragenlijst. Ieder kind of iedere jongere die dat wil, kan dus meehelpen door de online raadpleging in te vullen. Waar mogelijk wordt

deze versie van de raadpleging onder de aandacht gebracht en verspreid via bestaande netwerken van bijvoorbeeld scholen en kinder- en jongerenorganisaties.

Ook wordt er een KinderKlimaatTop georganiseerd, bestaande uit een dag voor kinderen van 10 tot 12 jaar oud (groep 7 en 8 basisschool) en jongeren (12+). Tijdens deze dagen gaat een diverse groep van respectievelijk 20 tot 30 kinderen en 20 tot 30 jongeren in gesprek over een of meerdere vragen die het burgerberaad aan hen voorlegt.

In samenwerking met ervaren kinder- en jongerenorganisaties (o.a. UNICEF en de Kleine Ambassade) wordt de KinderKlimaatTop voorbereid en uitgevoerd. De opbrengst van de KinderKlimaatTop wordt gedeeld met het burgerberaad. Bij de organisatie bouwen we verder op lessen die lokaal en op nationaal niveau in andere landen zijn geleerd over kinder- en jeugd(be)raden, specifiek op het gebied van klimaat. Waar mogelijk wordt aangesloten bij en samengewerkt met bestaande relevante initiatieven en organisaties.

Net als de raadpleging is de KinderKlimaatTop een manier om de samenleving actief te betrekken en geeft dit het burgerberaad de mogelijkheid om verschillende perspectieven op te halen.

9. Het bieden van goede praktische en inhoudelijke ondersteuning van het burgerberaadproces met feitelijke en volledige informatie

Het burgerberaad krijgt kennis en informatie aangereikt door verschillende mensen en in allerlei vormen. Denk hierbij aan wetenschappelijke kennis, kennis over het huidige beleid en kennis van belanghebbenden en ervaringsdeskundigen. Deze kennis helpt het burgerberaad om met elkaar in gesprek te gaan over de vraag: hoe kunnen we als Nederland eten, reizen en spullen gebruiken op een manier die beter is voor het klimaat? En om tot een onderbouwd advies te komen aan het kabinet en de Tweede Kamer.

De deelnemers van het burgerberaad bepalen zoveel mogelijk zelf welke kennis en informatie ze willen ontvangen en gebruiken, en welke deskundigen en betrokkenen ze spreken. De organisatie van het burgerberaad is onafhankelijk en zorgt dat kennis vanuit verschillende perspectieven voor het burgerberaad beschikbaar is.

De kennis waar het burgerberaad gebruik van maakt, delen we ook met de rest van Nederland via de publiekswebsite. Zo zorgen we ervoor dat iedereen kan zien van welke kennis het burgerberaad gebruik maakt en dat de kennisvoorziening aan het burgerberaad zo transparant en navolgbaar mogelijk is.

Overige uitgangspunten bij de kennisvoorziening zijn:

- Deelnemers van het burgerberaad brengen zelf hun eigen kennis in: ze nemen hun ervaringen en ideeën als Nederlander mee;
- Alle kennis wordt tijdens de bijeenkomsten zelf overgedragen, als onderdeel van het programma;
- We maken duidelijk wanneer kennis wetenschappelijk is en wanneer het gaat om subjectieve kennis, zoals het perspectief van een bedrijf of belangengroep;
- De wetenschappelijke kennis die wordt gedeeld is kennis waar erkende wetenschappelijke instituten het over eens zijn. Wanneer er verschillende wetenschappelijke inzichten of interpretaties bestaan over één onderwerp, krijgen de deelnemers hier inzicht in. Een wetenschappelijke werkgroep adviseert hierover;

- Kennisoverdracht is zoveel mogelijk interactief, multimediaal en begrijpelijk. Kennis wordt zoveel mogelijk gedeeld in gesprekken of andere werkvormen zodat deelnemers niet passief maar (inter)actief leren. Kennis wordt zoveel mogelijk aangeboden in en vertaald naar verschillende vormen, bijvoorbeeld verbaal, op schrift, via video, visueel (bijv. praatplaten), met gebruik van theater, en in spelvorm. En kennis wordt zo begrijpelijk mogelijk overgedragen, indien mogelijk op B1-taalniveau.

Soorten kennis in het burgerberaad

Er worden verschillende soorten kennis beschikbaar gesteld aan het burgerberaad:

- Wetenschappelijke kennis;
- Kennis van overheidsbeleid;
- Kennis van belangen en perspectieven en ervaringskennis.

Tijdens het burgerberaad wordt kennis overgedragen. Hierbij worden de volgende rollen onderscheiden:

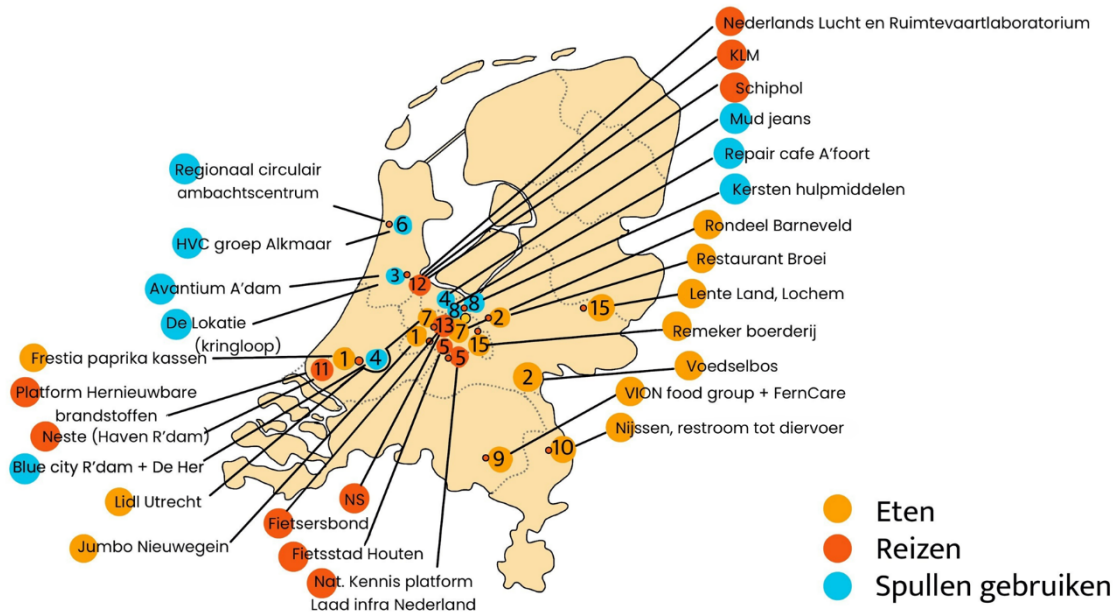
- **Sprekers** dragen basisinformatie over. Onder de basisinformatie valt o.a. de kennismaking met het probleem en de urgentie, informatie over klimaatverandering, informatie over de thema's eten, spullen gebruiken en reizen en de moeilijke keuzes en dilemma's hierbij. Sprekers worden zoveel mogelijk ondersteund door andere materialen, zoals filmpjes of tekeningen.
- **Deskundigen** kunnen worden gekozen door het burgerberaad om langs te komen en hun kennis in te brengen. Vooraf zijn lijsten met deskundigen beschikbaar gesteld maar deelnemers hebben ook zelf deskundigen toegevoegd. Uit de beschikbaar gestelde en toegevoegde deskundigen is een aantal gekozen waar het burgerberaad meer van wil leren. Bij deskundigen maken we een onderscheid tussen:
  - 1) wetenschappelijke deskundigen;
  - 2) deskundigen vanuit de overheid;
  - 3) ervaringsdeskundigen en deskundigen die belangen of perspectieven vertegenwoordigen.
- **Kennisgidsen** zijn aanwezig tijdens de bijeenkomsten. Zij inventariseren kennisvragen van deelnemers. Vervolgens beantwoorden ze deze direct; zetten kennisvragen door naar werkgroepen die op afstand beschikbaar zijn en/of naar deskundigen; of delen deze met de projectorganisatie zodat hier tijdens de volgende bijeenkomst aandacht aan kan worden besteed.

Bijeenkomst 1

Tijdens de eerste bijeenkomst wisselden de deelnemers eerst met elkaar uit hoe ze in hun eigen leven omgaan met eten, spullen gebruiken en reizen. Maarten van Aalst, hoofddirecteur van het KNMI, heeft daarna verteld waar de wetenschappelijke instituten het over eens zijn als het gaat om de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering. Daarna was er ruimte voor vragen van de deelnemers naar aanleiding van de presentatie. Op de tweede dag bezochten de deelnemers in drie groepen ruimtes over eten, reizen en spullengebruik bezocht. In elke ruimte hingen posters met informatie over één van de drie thema's. Die vormden het startpunt voor het stellen van vragen aan deskundigen die in elke ruimte aanwezig waren. Vragen die niet ter plekke beantwoord konden worden, zijn genoteerd om later te beantwoorden (de antwoorden zijn gedeeld op deelnemerswebsite en tijdens de derde bijeenkomst). Zie ook de posters en video's van [bijeenkomst 1 - 18 en 19 januari](#)

Bijeenkomst 2

Op zaterdag 8 februari gingen de deelnemers in groepjes van 12-15 deelnemers het land in op 27 verschillende veldbezoeken (zie afbeelding met alle locaties hieronder). De deelnemers bezochten organisaties en mensen die dagelijks bezig zijn met eten, spullen gebruiken en reizen. Zo deden zij kennis op in de praktijk over kansen en dilemma's.

Op zondag 9 februari kwam iedereen weer samen om de verschillende ervaringen van de veldbezoeken uit te wisselen. Welke thema's en patronen (rode draden) zien zij ontstaan? En welke vragen willen ze verder onderzoeken? Op basis daarvan kozen de deelnemers samen aan welke soorten kennis zij behoefte hebben en met welk type deskundigen zij daarover tijdens de derde bijeenkomst op 8 maart in gesprek willen. Dit keuzeprocess is weergegeven en wordt beschreven in bijlage 5.

Daarnaast is door het burgerberaad een afvaardiging van deelnemers met verschillende meningen gekozen: 'Team Kennis'. Team Kennis kreeg de opdracht om namens het hele burgerberaad samen met de organisatie namen te koppelen aan de keuzes van het burgerberaad. Op deze manier kon Team Kennis ervoor zorgen dat de deskundigen die door het burgerberaad op 8 maart zijn uitgenodigd, ook echt de kennis brengen waar het burgerberaad naar op zoek is.

Bijeenkomst 3

Tijdens de derde bijeenkomst op 8 maart kwamen ruim 50 deskundigen naar het burgerberaad. De deskundigen waren wetenschappers, ervaringsdeskundigen, belangenvertegenwoordigers en ambtenaren vanuit de overheid. Team Kennis vertelde aan het begin van de dag hoe het keuzeprocess voor de deskundigen was verlopen. Dit heeft geleid tot een grote verscheidenheid aan inzichten en perspectieven die zijn ingebracht.

In verschillende werkvormen van 45 minuten gingen de deskundigen vervolgens in vier ronden met kleine groepjes deelnemers in gesprek. Dit deden ze aan de hand van een programmaboekje waarin alle deskundigen terug te vinden waren. Er werden verschillende werkvormen gebruikt om op een toegankelijke manier kennis uit te wisselen. Zoals klimaatcasino, dialogtheater, een gespreksvorm met een digitale tekenaar en gesprekken onder begeleiding van een host of een gespreksbegeleider.

De namen en de beschrijvingen van de werkvormen zijn ook terug te vinden in het [programmaboekje](#). Er waren kennisgidsen aanwezig die de deelnemers konden helpen met vragen die niet direct aan tafel beantwoord konden worden. Deelnemers werden verwezen naar deskundigen die de vraag wel konden beantwoorden.

Op de website is alle informatie over bijeenkomst 3 te vinden, zoals de volledige lijst deskundigen, video's van de deskundigen, videosamenvattingen en het (visuele) verslag: [bekijk de pagina over bijeenkomst 3](#).

[Wetenschappelijke werkgroep, ambtelijke werkgroep, maatschappelijke perspectieven](#)
Zoals in de vorige voortgangsrapportage (d.d. 6 januari 2025) beschreven, is er een wetenschappelijke werkgroep samengesteld en gestart in het najaar van 2024. De wetenschappelijke werkgroep geeft advies aan de projectorganisatie over kennis die het burgerberaad kan gebruiken.

Naast de wetenschappelijke werkgroep is er een ambtelijke werkgroep. Hierin zitten ambtenaren van verschillende ministeries. Zij geven advies aan de projectorganisatie over beleidskennis. Daarnaast maken zij onder coördinatie van KGG en BZK een plan voor opvolging van door de politiek overgenomen adviezen en om interdepartementaal het proces om tot een kabinetsreactie te komen voor te bereiden. Meer informatie is te vinden in de vorige voortgangsrapportage.

Naast deze werkgroepen voeren we individuele gesprekken met verschillende organisaties en (vertegenwoordigers van) belanghebbenden: (koepel)organisaties van sociaaleconomische perspectieven, maatschappelijke organisaties, belangengroepen en het bedrijfsleven, gerelateerd aan het onderwerp van het burgerberaad. Op deze wijze halen we kennis en advies op vanuit verschillende maatschappelijke perspectieven. Ook hebben we suggesties gevraagd voor deskundigen en veldbezoeken. En proberen we waar mogelijk en relevant gebruik te maken van en/of te verbinding te leggen met bestaand onderzoek en programma's.

We hebben o.a. gesproken met VNO-NCW, FNV, CNV, UNICEF en de Nationale Jeugdraad. Daarnaast hebben we met verschillende adviescolleges en -organen, onafhankelijke organisaties en planbureaus gesproken: de Sociaal Economische Raad, de Algemene Rekenkamer, de Raad van State, de Nationale Ombudsman, de Kinderombudsman, CPB, SCP en PBL.

Deze werkgroepen en organisaties hebben de uitnodiging gekregen om suggesties te doen voor veldbezoeken en deskundigen.

Impactanalyse

Om het burgerberaad te faciliteren in het ontwikkelen van kwalitatief goede en onderbouwde aanbevelingen, en daarmee de kans op opvolging te vergroten, zorgen we ervoor dat het burgerberaad inzicht kan krijgen in wat de impact is van zijn advies en specifieke aanbevelingen. Op deze manier kan het burgerberaad tijdens het proces beter geïnformeerde keuzes maken. Door middel van een eerste impactanalyse (quickscan) van de concept aanbevelingen tussen de vijfde en de zesde bijeenkomst, worden de verwachte klimaat-, economische en sociaal-maatschappelijke effecten van de voorgestelde concept aanbevelingen kwalitatief en (waar mogelijk) kwantitatief in kaart gebracht. Dit gebeurt door het burgerberaad kennis aan te reiken met betrekking tot de verwachte impact in termen van o.a.:

- de verwachte CO₂-besparing in Nederland en wereldwijd ten opzichte van een nader te bepalen referentiesituatie (kwantitatief);
- economische effecten (o.a. kosten, baten, lasten, innovatie, banen, concurrentievermogen) (kwantitatief);

- sociaal-maatschappelijke effecten (o.a. verdelingseffecten (binnen en buiten Nederland));
- bredere milieuaspecten (o.a. grondstoffen, luchtkwaliteit, biodiversiteit, water);
- systemische doorwerking;
- technische en juridische haalbaarheid en randvoorwaarden van impact.

Na de zesde bijeenkomst zal er een tweede impactanalyse plaatsvinden, zodat ook de impact van de definitieve aanbevelingen in kaart wordt gebracht. Hiermee dient de impactanalyse een tweede doel: het inzichtelijk maken voor de politiek en de samenleving van de effecten van de aanbevelingen die door het burgerberaad zijn geformuleerd.

Om de kwaliteit van de impactanalyse te garanderen stellen we een klankbordgroep samen om mee te kijken op de methode en de kwaliteit van de resultaten van de impactanalyse, en mee te denken over eventuele keuzes die gemaakt moeten worden. We nodigen de planbureaus (PBL, SCP en CPB) en een afvaardiging van de wetenschappelijke en ambtelijke werkgroepen uit om onderdeel te worden van deze klankbordgroep.

10. Het vaststellen van een aanpak om het burgerberaad te v monitoren en te leren

Zoals beschreven in de vorige voortgangsrapportage (d.d. 6 januari 2025) wordt het burgerberaad onafhankelijk gemonitord en geëvalueerd. Dit gebeurt in opdracht van BZK. Opgehaalde lessen worden waar mogelijk direct ingezet bij het ontwerp van de komende bijeenkomsten. Daarnaast worden lessen vastgelegd ten behoeve van kennisopbouw en ontwikkeling van toekomstige burgerberaden. Meer achtergrondinformatie over het onderzoek is te lezen in de vorige voortgangsrapportage.

Inmiddels hebben de eerste drie bijeenkomst plaatsgevonden. De onafhankelijke onderzoekers hebben na elke bijeenkomst zoveel en zo snel mogelijk de resultaten van de tussentijdse monitoring gedeeld. De resultaten kunnen op die manier direct in het verdere procesontwerp en de organisatie verwerkt worden. Dit draagt zowel bij aan de verbetering van het proces als het vertrouwen van deelnemers.

In de evaluatie van de bijeenkomsten wordt de deelnemers gevraagd aan het einde van de bijeenkomst een rapportcijfer te geven aan die bijeenkomst. De eerste bijeenkomst kreeg een 7,3. De tweede bijeenkomst kreeg een 7,1. De derde bijeenkomst kreeg een 7,9. Aan het einde van de derde bijeenkomst werd ook gevraagd welk rapportcijfer men gaf aan de mate waarin deelnemers voldoende waren gehoord in het proces om tot deskundigen te komen. Hieraan gaven zij omgerekend een 8,2 (4,1 uit 5).

In aanvulling op de externe evaluatie, zorgt de projectorganisatie ook voor een interne evaluatie, zodat geleerde lessen direct geïmplementeerd kunnen worden.

BIJLAGE 1 – Randvoorwaarden gesteld door kabinet en Tweede Kamer

In het [startdocument voor het nationaal burgerforum over klimaat- en energiebeleid](#) (15 november 2022) staan de randvoorwaarden die het kabinet en de Tweede Kamer aan het burgerberaad hebben gesteld.⁶

Politieke randvoorwaarden

1. Het vaststellen van het doel van het burgerforum klimaat- en energiebeleid
2. Het stellen van een geschikte vraag aan deelnemers van het burgerforum
3. Het waarborgen van goede samenwerking tussen kabinet en parlement
4. Het maken van heldere afspraken over politieke opvolging
5. Het vaststellen van de betrokkenheid van politici tijdens het burgerforum

Randvoorwaarden voor het ontwerp

6. Het waarborgen van representativiteit van het burgerforum en inclusiviteit om gelijkwaardige deelname mogelijk te maken
7. Het beschikbaar stellen van voldoende budget en tijd voor organisatie van het burgerforum en compensatie voor deelnemers
8. Het vaststellen van betrokkenheid van de samenleving voor, tijdens en na het burgerforum
9. Het bieden van goede praktische en inhoudelijke ondersteuning van het forumproces met feitelijke en volledige informatie
10. Het vaststellen van een aanpak om het burgerforum te monitoren en te leren

BIJLAGE 2 – Overzicht media-uitingen

Dit overzicht is niet uitputtend.

Online en geschreven media

- **Trouw** | [Deze 175 Nederlanders moeten het klimaatbeleid redden. Maar wat als ze zelf klimaatsceptisch zijn?](#) | 14 maart 2025
- **De Volkskrant** | [Ik sprak burgers die sceptisch waren over wetenschap: spannend. Maar ook ontzettend tof](#) | 14 maart 2025
- **NOS** | [Hoe kan het klimaatbeleid anders? Isaiah, Casper en Henriëtte praten](#) | 9 februari 2025
- **Brabants Dagblad** | [Loran \(22\) is een buitenbeentje in het Nationaal Burgerberaad Klimaat: 'Voor mijn gevoel wordt het in de media allemaal een beetje aangedikt'](#) | 28 januari 2025
- **NRC** | [De democratie heeft een update nodig en experiment is nuttig](#) | 23 januari 2025
- **Trouw** | [In burgerberaad gaat een wereld voor je open](#) | 23 januari 2025
- **Volkskrant** | [Een nationaal burgerberaad moet burgers inspraak geven in klimaatbeleid van het kabinet](#) | 19 januari 2025
- **NOS** | [Speciaal burgerberaad gaat maatregelen tegen klimaatveranderingen bedenken](#) | 18 januari 2025
- **Binnenlands Bestuur** | [Nationaal Burgerberaad Klimaat van start](#) | 18 januari 2025
- **Nu.nl** | ['Gewone mensen' krijgen stem bij klimaatbeleid: landelijk beraad van start](#) | 18 januari 2025
- **RTL Nieuws** | [Minder vlees of vliegen? Burgers denken mee over het klimaat](#) | 18 januari 2025

6

- **NRC** | [Een select groepje Nederlanders mag het kabinet adviseren omtrent klimaat](#) | 18 januari 2025
- **Volkskrant** | [‘Als het advies maar niet in de la belandt’](#) | 18 januari 2025
- **Nederlands Dagblad** | [Burgerberaad Klimaat van start: ‘Hoe kunnen we verantwoord reizen, eten en spullen gebruiken?’](#) | 18 januari 2025
- **Trouw** | [Belangrijk dat kabinet burgerberaad klimaat serieus neemt](#) | 18 januari 2025
- **De Correspondent** | [Het Nationaal Burgerberaad Klimaat gaat van start! De impact ervan is aan ons](#) | 17 januari 2025
- **Trouw** | [Burgerberaad: 175 Nederlanders geven de minister klimaatadvies](#) | 17 januari 2025
- **Trouw, commentaar hoofdreactie** | [Burgerberaad kan zorgen voor inspraak en draagvlak voor broodnodig klimaatbeleid](#) | 17 januari 2025
- **De Telegraaf** | [Kritiek op burgerberaad klimaat dat kabinet gaat adviseren: ‘Het is allemaal Rob Jetten 2.0’](#) | 17 januari 2025
- **Leidsch Dagblad** | [Aanmeldingen klimaatberaad; 4.070](#) | 3 december 2024
- **Reformatorisch Dagblad** | [Veel animo voor klimaat beraad](#) | 2 december 2024
- **Brabants Dagblad** | [‘Nu invloed hebben op klimaatdiscussie’](#) | 30 november 2024
- **AD Regio** | [11.000 Brabanders zijn uitgenodigd om mee te praten over het klimaat: ‘Dit is hét moment om invloed te hebben’](#) | 28 november 2024
- **Solar365** | [Afspiegeling van Nederland gaat beleid voorstellen in Nationaal Burgerberaad Klimaat](#) | 28 november 2024
- **Friesch Dagblad** | [Friezen mogen meedenken over klimaatkoers: ‘Burgerberaad is een prachtig instrument, maar dan moet de overheid het advies wel serieus nemen’](#) | 18 november 2024
- **Meppeler Courant** | [Noorderlingen moeten advies geven](#) | 18 november 2024
- **Leeuwarder Courant** | [Friezen, Groningers en Drenten worden uitgenodigd het kabinet advies te geven over klimaat](#) | 16 november 2024
- **Reformatorisch Dagblad** | [Brief aan 70.000 Nederlanders: denk mee over duurzaamheid](#) | 15 november 2024
- **De Nieuwsbode** | [3.243 Utrechters worden uitgenodigd voor Nationaal Burgerberaad Klimaat](#) | 15 november 2024
- **De Correspondent** | [Word jij ingeloot voor het eerste landelijke burgerberaad over klimaat?](#) | 15 november 2024
- **Reformatorisch Dagblad** | [Brief op de mat bij 70.000 Nederlanders: denk mee over klimaat](#) | 15 november 2024
- **Nederlands Dagblad** | [Gewone Nederlanders gaan adviseren over klimaatbeleid. ‘Een beetje redelijkheid in het politieke debat’](#) | 14 november 2024
- **NRC** | [Let op de brievenbus, wellicht kunt u meepraten en beslissen over de \(klimaat\)toekomst van het land](#) | 13 november 2024
- **Trouw** | [Willekeurige Nederlanders krijgen uitnodiging voor burgerberaad over klimaat](#) | 7 november 2024
- **ANP** | [Uitnodiging voor burgerberaad de deur uit](#) | 6 november 2024

TV

- **WNL** | [Goedemorgen Nederland - Door Wilders fel bekritiseerde burgerberaad afgetrapt](#) | 20 januari 2025

- **Avro Tros** | [Eén Vandaag - Elisa zit met 174 anderen in burgerberaad over klimaat: 'Als ze maar serieus worden genomen'](#) | 18 januari 2025
- **SBS 6** | [Hart van Nederland - Nationaal Burgerberaad Klimaat uit de startblokken](#) | 18 januari 2025
- **NOS** | NOS Journaal 20.00 uur | 18 januari 2025
- **RTL** | [RTL Nieuws - Laat](#) | 18 januari 2025
- **SBS6** | [Hart van Nederland - Nationaal Burgerberaad Klimaat: publieke betrokkenheid bij klimaatverandering](#) | 18 januari 2025
- **NPO** | [Nieuwsuur - Het nut van burgerberaden 21.30](#) | 8 januari 2025
- **NPO 1** | [Tijd voor MAX - Jeroen Smit](#) | 14 november 2024

Radio

- **BNR** | [Nienke Meijer over de invloed van burgers op de klimaatplannen van de overheid](#) | 5 december 2024
- **Radio Flevoland** | Nienke Meijer | 22 november 2024
- **Radio Fryslân** | Feitelijke informatie van de presentator | 18 november 2024
- **NPO Radio 1** | [Sprakmakers](#) | 15 november 2024
- **Radio10Gold, Decibel, BNR, Radio Zeeland, Radio Oost, NPO Radio 1 en NPO Radio 4** | Nieuwsbulletin | 15 november 2024
- **NPO Radio 1** | [Villa VdB – Simon van Teutem](#) | 7 november 2024

BIJLAGE 3 – Samenstelling deelnemersgroep

Het burgerberaad is op 18 januari 2025 met 175 deelnemers van start gegaan. Inmiddels zijn 12 personen van de 175 deelnemers afgevallen. In de meeste gevallen ging het om persoonlijke omstandigheden (bijvoorbeeld leeftijd, gezondheid).

NB Door **af rondingsverschillen** is het mogelijk dat de categorieën per kenmerk optellen tot meer dan 100%.

kenmerk	categorie	Perc enta ge stree faant al	Str eef aan tal	On der gre ns ban dbr eed te	Bove ngre ns band bree dte	Perce ntage samen stellin g 18 januar i	Percentage samenstelli ng 9 maart (o.b.v. 163 deelnemer s = 100%)
leeftijd	16-19	6%	10	9	13	6%	6%
leeftijd	20-29	15%	27	24	32	14%	13%
leeftijd	30-39	15%	27	24	32	14%	14%
leeftijd	40-49	15%	26	23	31	15%	15%
leeftijd	50-64	25%	44	39	52	26%	25%
leeftijd	65+	23%	41	36	48	26%	28%
geslacht	man	49%	85	75	97	50%	47%
geslacht	vrouw	50%	87	77	99	49%	51%

geslacht	Geen van bovenstaande	2%	3	3	6	2%	2%
opleiding	a*	19%	34	30	40	19%	18%
opleiding	b*	40%	70	62	80	39%	39%
opleiding	c*	41%	71	63	81	42%	43%
provincie	Groningen	3%	6	5	9	4%	4%
provincie	Friesland	4%	7	6	9	5%	4%
provincie	Drenthe	3%	5	4	7	5%	5%
provincie	Overijssel	7%	12	10	15	5%	5%
provincie	Flevoland	2%	4	4	7	2%	2%
provincie	Gelderland	12%	21	19	25	11%	11%
provincie	Utrecht	7%	13	12	17	8%	9%
provincie	Noord-Holland	17%	29	26	34	17%	16%
provincie	Zuid-Holland	21%	37	33	43	21%	20%
provincie	Zeeland	2%	4	3	6	3%	2%
provincie	Noord-Brabant	15%	26	23	31	13%	13%
provincie	Limburg	6%	11	10	15	7%	7%
houding	zeer bezorgd over klimaatverandering, wil meer klimaatbeleid	18%	32	28	37	19%	20%
houding	(enigszins) bezorgd over klimaatverandering, wil meer klimaatbeleid	28%	49	44	57	30%	31%
houding	enigszins of niet bezorgd over klimaatverandering, wil evenveel of minder klimaatbeleid	31%	55	49	63	30%	29%
houding	niet bezorgd over klimaatverandering, wil minder klimaatbeleid	22%	39	34	45	21%	20%

*a = basisonderwijs, vmbo, eerste 3 leerjaren van havo/vwo of assistentenopleiding (mbo-1)
 b = bovenbouw van havo/vwo, basisberoepsopleiding (mbo-2), vakopleiding (mbo-3) en middenkader- en specialistenopleidingen (mbo-4)
 c = HBO en universiteit

BIJLAGE 4 – Cijfers publiekscommunicatie

Website views

30.227 bezoekers (1 januari 2025 tot en met 3 april 2025)

83.628 paginaweergaven (1 januari 2025 tot en met 3 april 2025)

Nieuwsbrief

1746 geabonneerden

Instagram

452 volgers

3000 weergaven (afgelopen 30 dagen)

LinkedIn

1738 volgers

13.226 impressies (afgelopen 30 dagen)

X

556 volgers

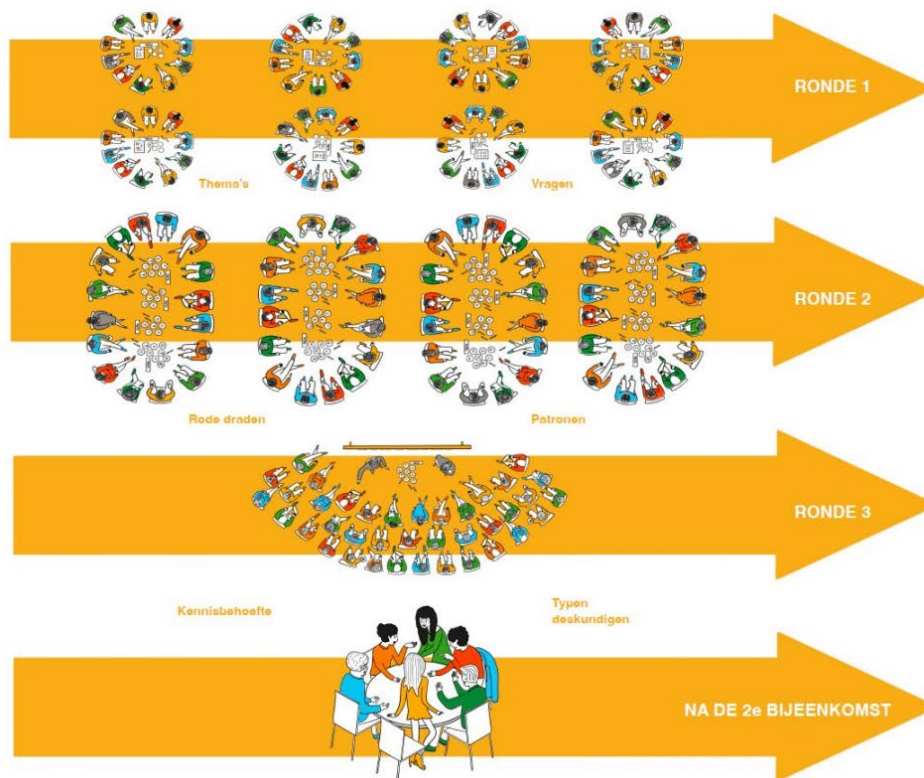
Facebook

137 volgers

91 vind ik leuk

11.500 weergaven (afgelopen 30 dagen)

BIJLAGE 5 – Keuzeproces deskundigen 3^e bijeenkomst

RONDE 1 - 175 mensen in 24 gesprekken

- In 24 groepjes van 6-8 mensen wisselen de deelnemers uit wat zij gezien en ervaren tijdens de veldbezoeken, 8 cirkels over het onderwerp, 8 over spullengebruik en 8 over reizen (waartij elk groepje het gesprek start vanuit 1 van de 4 luister vragen van de veldbezoeken, straks, samenwerken, toekomstige generaties en eerlijkheid).
- Samen bespreken de deelnemers thema's en patronen: de rode draad en de patronen die ontstaan.
- En welke vragen er bij hen zijn opgekomen tijdens en na de veldbezoeken. Zo komt elk groepje tot een aantal gemeenschappelijke thema's en patronen.

RONDE 2 - 175 mensen in 12 gesprekken

- Vervolgens vormen de groepjes van 6 tot 8 mensen samen met een andere groepje met dezelfde luister vraag een groep van 12 tot 16 mensen om te kijken naar de rode draad en patronen.
- Deze groepen brengen hun vragen bij elkaar om te kijken waar overeenstemming is en waar verschillen zijn.
- Samen bespreken ze aan welke kennis zij behoefte hebben om met deze vragen in of antwoord te krijgen op deze vragen.
- En met welk type deskundigen ze daarover in gesprek willen gaan (vanuit de wetenschap, ervaringsdeskundigen, belanghebbenden en anderen).

RONDE 3 - 175 mensen in 3 gesprekken

- In de derde ronde komen alle deelnemers van de vorige ronde van het onderwerp samen in 3 grote groepen: eten, spullengebruik en reizen.
- De deelnemers delen de opbrengst uit de kleinere groepen met elk andere groep. Daarna kiezen ze als groep samen een kennisbehoefte en met welk type deskundige hierover tijdens de volgende bijeenkomst op 8 maart in gesprek willen gaan.
- Als de meerderheid een keuze heeft gemaakt dan wordt gevraagd of iedereen in de groep zich kan vinden in deze 'top 13'. Wanneer iemand zich daar nog niet in kan vinden wordt de vraag gesteld: wat heb je om hier in mee te kunnen gaan? Op deze manier wordt de wijsheid van de minderheid toegevoegd aan het besluit van de meerderheid. En komt het burgerberaad tot een besluit waar iedereen zich in kan vinden.
- Tenslotte kiest elk van de 3 groepen een afvaardiging van 3 deelnemers met verschillende meningen. Zij vormen Team Kennis en koppelen deze bijeenkomst samen met de onafhankelijke projectorganisatie name de keuzes van het burgerberaad voor soorten kennis en type deskundigen.

Op de tweede dag van de tweede bijeenkomst (9 februari) hebben de deelnemers samen gekozen aan welke soorten kennis zij behoefte hebben en met welk type deskundigen zij daarover tijdens de

derde bijeenkomst op 8 maart in gesprek willen. Dat proces is weergegeven in de afbeelding hierboven.

Na afloop van de tweede bijeenkomst heeft de onafhankelijke projectorganisatie, samen met Team Kennis, namen gekoppeld aan de keuzes van het burgerberaad voor soorten kennis en type deskundigen. Ze hebben dit gedaan op basis van de lange lijst (zie volgende kopje), waar nodig aangevuld met suggesties van Team Kennis, de wetenschappelijke werkgroep, de ambtelijke werkgroep en enkele maatschappelijke organisaties. Bij het koppelen is zoveel mogelijk voorrang gegeven aan suggesties die door deelnemers van het burgerberaad zelf zijn aangedragen. Op deze manier konden de projectorganisatie en Team Kennis ervoor zorgen dat de deskundigen die het burgerberaad op 8 maart uitnodigt, ook echt de kennis brengen waar het burgerberaad naar op zoek is.

Verschillende perspectieven

Om kennis beschikbaar te maken vanuit verschillende perspectieven heeft de onafhankelijke projectorganisatie ter voorbereiding op dit proces een uitvraag gedaan. Gevraagd is naar suggesties voor deskundigen die kennis zouden kunnen delen met het burgerberaad over de vraagstelling. Deze uitvraag is gedaan bij:

- alle deelnemers van het burgerberaad;
- de wetenschappelijke werkgroep;
- de ambtelijke werkgroep;
- maatschappelijke organisaties en;
- alle fracties van de Tweede Kamer.

Alle suggesties die de projectorganisatie heeft ontvangen op deze uitvraag zijn gebundeld in een lange lijst. Het burgerberaad heeft deze lijst kunnen inzien tijdens de tweede bijeenkomst op 8 en 9 februari en is weer voor de deelnemers beschikbaar op 8 maart. Deze lijst is niet publiek beschikbaar vanwege de Algemene verordening Gegevensbescherming (AVG). De mensen op deze lijst hebben namelijk geen toestemming gegeven om hun persoonsgegevens te delen.

Definitieve lijst deskundigen

Op deze manier heeft Team Kennis namens het hele burgerberaad gekozen welke deskundigen worden uitgenodigd voor de derde bijeenkomst op 8 maart. De organisatie heeft vervolgens contact opgenomen met al deze deskundigen. Een deel van hen bleek niet beschikbaar om op 8 maart langs te komen. De onafhankelijke organisatie heeft in dat geval iemand anders uitgenodigd: ofwel de tweede keuze die Team Kennis had aangegeven; of - wanneer Team Kennis geen tweede keuze had aangegeven - een andere deskundige die zo goed mogelijk past bij de kennisbehoefte van het burgerberaad en de keuze van Team Kennis. Er vond regelmatig terugkoppeling naar of overleg plaats met Team Kennis, zodat passende vervanging kon worden gevonden.

Vervolgens hebben alle deskundigen een gesprek gehad met de onafhankelijke projectorganisatie om met hen de werkvormen en kennisbehoefte van het burgerberaad te bespreken.